

Aydınlık

Sayı: 11

İçtimaî, terbiyevî, edebî aylık mecmuadır

10 Kânunuevvel 1922

Münderecat

Hakikî İnkılâba Doğru

Doktor Şefik Hüsnü

Petrol Işığı Altında Boğazlar

K. R.

Sosyalistçe Bir Hasbıhal

G. Ş.

Millî İktisat

Müfit Ahmet

İştirakiyûn Beyannamesi (tercüme)

Doktor Şefik Hüsnü

Karl Marx Şarkısı

* * *

İnsaniyet ve Terbiye

Şevket Aziz

Hiçbir Yerin Hikâyeleri (tercüme, mabad

Leman Sadrettin

İnkılabî Vecizeler

Hemşinli

Dâhilî ve Haricî Şuun: İtilaf sansürünün ilgası, İngiltere intihabatı, bazı rakamlar, mühim telgraflar ilh...

İdarehane: Babıali Caddesi'nde 71 numara

Tevzi mahalli: Babıali Caddesi'nde Çiftçi Kütüphanesi

Fiyatı 10 kuruştur.

Şehzadebaşı: Evkaf-ı İslamiye Matbaası

1338

Okuduktan sonra mecmuanızı, mektep, kütüphane, park kanepeleri ve kahvehane gibi umumî mahallerde unutunuz!

HAKİKİ İNKILABA DOĞRU

Cihan Harbi koptuğu zaman muhasım devletlerin burjuvazyası, proletaryanın alacağı vaziyet hakkında endişe içinde bulunuyordu. Asil kanını âb-şâr etmesi lazım gelecek olan halk kitleleri, yoksul köylüler ve amele sınıfları, hudutların mukabil taraflarında bulunmayı, birbiri üzerine saldırmak için kâfi bir sebep addedecekler miydi? Yoksa menfaatleri müşterek olduğunu tam zamanında hissederek birbirinin kucağına mı atlayacaklardı? Bu tehlike cemiyetin temellerini tehdit ediyordu. İktidar makamlarında olanlar, gayr-i kabil-i tamir hadisatın önüne geçmek için, daha muharebenin arifesinde sosyalist partileriyle müzakerata girişmişler ve ümitlerinin fevkinde bir kolaylıkla, onların müzaheretini temin etmişlerdi.

Kraliyet ve imparatorluk taraftarlarından, muhafazakâr ve terakkiper ver cumhuriyet taraftarlarına kadar her memleketin muhtelif siyasî fırkaları arasında akdedilen mukaddes ittifaka, nihayet sosyalistler de dâhil olmuştu. Onların burjuva partileriyle, vatani müdafaa için ittifak etmeleri, beynelmileliyet fikirlerini çığnemek ve inkılâpçı nazariyatı nakz etmekte. Bu suretle beynelmilel amele sınıfının davasına hıyanet edilmiş oluyordu. İkinci Enternasyonal bu suikast neticesi vefat etti.

Hâlbuki daha üç rub' asır evvel Karl Marx, bu meseleyi, büyük bir vuzuh ile halletmişti. Proletarya ancak kendi hâkimiyetine müstenit bir sosyalist hükümete malik olursa, onun için bir vatandan bahs olunabilir; burjuvazyanın hâkim olduğu bir yerde ise, esir vaziyetinde olan işçinin burjuva vataniyle ve bunun müdafaasıyla hiçbir alakası yoktur, demişti.

Bu hakikati, pek zeki ve kurnaz olan sosyalizm elebaşları bildikleri; ve şuurlu işçilerin de anlamakta gecikmeyeceklerini hissettikleri için kaçamak yolları aramışlar ve bulmuşlardı. Her iki muharip zümrenin menfaat-perestâne ve fütuhâtçûyâne gayeler peşinde koştukları aşikâr idi. Fakat her ikisi de halkı avutmak için, bir takım yalancı mefkurevî hedefler ileri sürüyordu. Muharip milletlerin cümlesi medeniyet namına hareket ediyor; sözde harbi, Avrupa medeniyetinin müktesep nimetlerini, maddi ve manevi hazainini barbarlara karşı müdafaa ve esir milletlerin hürriyetlerini istirdad için yapıyordu.

İtilaf zümresi, barbar ve zalim Almanya'ya ve onun müstebit kayzerine karşı, zarif ve yüksek Fransız medeniyetini, onun abdânı, Fransız halkçı cumhuriyetini muhafaza ediyor; ve Alsace-Lorraine'e, Çekistan'a, ve bütün Avusturya Slavlarına hürriyet-i milliyelerini temin etmek istiyordu.

Merkezî Avrupa zümresi vahşi Rusya'ya, onun zalim ve hunhar çarına karşı, Cermenlerin son derece inkişaf etmiş sanayiini ve asar-ı medeniyesini muhafaza ediyor; çalışkan ve medeni Alman ahalisinin, bu keyfi ve iptidâî idarenin tazyikatı altına düşmemesi, Lehlerin, Letonların, Finlandiyalıların, Kafkasyalıların ve sair milletlerin Rus esaretinden istihlası ve Türkiye'nin Rus istilasından vikayesi için çarpışıyor!

Vehle-i ûlâda bu fikirler gayet makul ve hakikat hale mutabık görünür. Böyle olduğu içindir ki pek ulvî hislere hizmet ettikleri, mukaddes insanî bir vazife gördükleri kanaatiyle, milyonlarla insanlar, dört buçuk sene bilâ-ârâm yekdiğerini boğazladılar. Ancak pek geç, kurtulunmaz bir çember içine girdikten sonra, kardeş kanıyla bulaşmış çamurlarda yüzen efradın akli başına geldi. Nasıl muazzam ve hayâsız bir sahtekârlığın kurbanı olduklarını sezdiler. Akıttıkları kanların, cephe gerilerindeki küçük büyük sermayedar sürülerini, besiyeye çekilmiş hayvanlar

gibi semirtmekten başka bir şeye yaramadığını; sadece onların kirli ve hasis ihtikârlarına alet olduklarını anladılar. Umumî terhisî müteakip, gafletlerinden nadim, avdet eden gazilerin teşkil ettikleri yeni inkılâpçı partiler bir daha aynı tuzağa düşmemeye ahd ve peyman etmişlerdi.

* * *

Cihan Harbi'nde Avrupa proletaryasının aldığı vaziyeti, biraz uzunca tahlil etmekten maksadımız, Anadolu'yu bir harabezara çeviren son muharebelerimizin buna kıyasen mahiyet itibarıyla ne kadar farklı olduğunu meydana çıkarmaktır.

İtilaf emperyalizminin son bedbaht bir manevrası neticesi, Anadolu tedricî bir istilaya duçar olduğu zaman, bir istiklal mücadelesine atılmak fikri ortaya atılır atılmaz, bunu herkesten evvel tasvip ve terviç eden işçi ve köylü ve bu sınıfı temsil eden siyasî zümreler olmuştu. Sermayedar burjuvazyaya sınıfı bu teşebbüsten müspet bir netice istihsal edilebilmesini pek meşkûk bulmuş, bir taraftan da kurulmuş düzeninin, herhangi bir himaye altında da aynı menfaatleri – belki fazlasıyla – temin edeceğini hesapladığından millî harekete bîgane kalmıştı. Bu sebeple mebedinde bu meşru davaya, zulme uğramış emekçilerden maada ancak orta halliler sınıfı müzaheret etmişti. Asıl kodamanlar ise, Kara Sultan'ın ve yardakçılarının tezviratına kapılarak, Anadolu'nun muhtelif noktalarında mahallî gaileler çıkarmaktan bir an hâlî kalmamışlardır.

Vaziyetin bu şekilde olması, pek kolay anlaşılır. Osmanlı İmparatorluğu, Harb-i Umumî hezimetî neticesi inhilal etmişti. Türk milleti şu iki ihtimalden birini seçmek mecburiyetinde bulunuyordu; ya muhtelif devletler arasında paylaşılacak bir müstemleke olmaya razı olmak; veya bütün azmini ve kuvvetini ellerine alarak, millî istiklal ve birliğini sonuna kadar muhafaza etmek. Müstemleke ne demek olduğunu, şark milletlerinin acı tecrübeleriyle biz Türkler, pek âlâ öğrenmişiz. Bunun, daima iptidaî ve geri bir vaziyet-i iktisadiyede kalmak; Avrupa büyük sanayiinin muhtaç olduğu mevadd-ı ibtidaiyeyi yetiştirmek için, garp memleketlerinden gelen sert kalpli sermayedar uşaklarının, işbaşlıların maiyetinde, kamçı altında, bir lokma ekmek mukabilinde, durmak dinlenmeksizin işlemek ve karanlık bir sefalet içinde yaşamak demek olduğunu Hindistan, Mısır, Tunus, Cezayir misalleriyle hepimiz biliyoruz.

Fakat Türk geniş halk kitlelerinin şahlanması, yalnız bu tehlikeyi hissettiğinden ileri gelmiyordu. Aynı zamanda onlar anlamıştı ki, beynelmilel sermayedarlığın esaretine mahkûm olmaları, cihan inkılâbını uzun müddetler tehir edecekti. Anadolu'nun zengin servet membalarını, sermayedarların, gayet müsait şerait altında, istismar etmek imkânını ele geçirmeleri, umumî harbin mucip olduğu, içinden çıkılmaz iktisadî buhranı tahfif ve izaleye medar olacağı; ve dolayısıyla, garp proletaryasının bu emsalsiz buhran neticesi had bir devreye giren inkılâpkâr mücadelesini uzun bir müddet için akamete maruz bırakacaktı. [*¹]

Bu mülahazaya mebni, İtilaf'ın emperyalist sermayedarları namına Anadolu'yu istila eden Yunan ordularına karşı, Türk köylüsünün bir hayat ve memat muharebesine atılması bir zaruret hükmünde idi. Ve bütün Avrupa proletaryası ve bilhassa hâkimiyetini tesis etmiş olan Rus emekçi sınıfı, Türk millî hareketini bu inkılâpçı nokta-i nazar ışığı altında tetkik ettiklerinden, ona bilâ-kayd ü şart müzaheret etmişlerdi.

¹ [*] Aydınlık külliyyatı: Türkiye ve İçtimaî İnkılap, muharriri Doktor Şefik Hüsnü, Türkiye'de İnkılabın Şekli!

Görülüyor ki, istihlas harbine iştirak ile onu kazanan işçi ve köylülerimiz için – Avrupa'nın hatta galip memleketleri proletaryası için olduğu gibi – pişman olmaya mahal yoktur. Zira bu cidden bir istihlas harbi idi. Ve Türk zaferi kimsenin, hiçbir milletin esaretini intaç etmedi. Hâlbuki, Avrupa harbi, tarafeyn için bir istila harbi idi; mağlupları – Almanya'yı, Avusturya'yı, Bulgaristan'ı – galiplerin iktisadî esareti altına vazetti. Türkiye'nin de bu akıbete duçar olmasına ramak kalmıştı.

* * *

Fakat bizim asıl ısrar etmek istediğimiz nokta bu değildir. Bir muzır-aver gibi, milletin böğrüne asılmış duran tufeyliler sarayı ve sultan hükümeti, katî bir ameliye ile eriyip na-bedid olduktan ve hükümet ve hâkimiyet meselesi makul ve cezrî bir tarzda, son inkılâp ile hal ve tesviye edildikten sonra tahaddüs eden yeni vaziyeti tetkik etmek istiyoruz. Bunun için evvela İstiklal Harbi'ni tarz-ı telakkimizi tespit etmeye lüzum hissettik.

Son tebeddülâtı müteakip bazı muharrirler ve gazeteciler, içtihat kapısı kapandığından, fırkalara artık lüzum kalmadığından, bütün efrad-ı milletin, yıkılanları yeniden yapmak için, iktidar makamının etrafında toplanması muvafık olacağından bahis ile, münakaşa etmek isteyenleri sükuta davet ettiler. Bu mütalaaları serd edenlerin ne maksat takip ettiklerini pek iyi anlıyoruz. Hayatî bir ihtiyaca tevafuk eden inkılâbın arifesinde ve ferdasında, emr-i vakii pek avam-firibâne bir tarzda tenkit etmek isteyenlere, göz önünde yıkılan ve saatten saate biraz daha maziye karışan eski eşkâl-i idariyeye bir nazar-ı tahassürle bakanlara; bir kelime ile istikbale arkasını çevirmiş mürtecilere hitap edildiği şüphesizdir. Ve bu ihtar haklı addolunabilir. Bir memleketin bir kısım ahali namına idare-i kelim edenlerin, serbestçe fikir beyan etmek, meşru haklarıdır. Fakat bazı fertlerin – hiçbir içtimaî esasa istinat etmeksizin – sırf şahsî kanaatleri veya menfaatleri sevkiyle, vaziyetin vuzuhunu ihlal, ezhanı taglit ve icraatı işkâl edecek neşriyat ve propagandada bulunmaları tecviz edilemez. Yeni millî idareye, millî hâkimiyete, halkçı teşkilata itiraz edenler, böyle münferit şahsiyetlerdir. Bunlar istisna edilirse, asrî ihtiyaçlara uymayan, maziye müdevver, yıpranmış hükümdarlık usulünü tercih ile ona rücuda menfaattar olan küçük bir sınıf halk bile mevcut değildir.

Esasen henüz mücadelemiz hitama ermemiştir. İstiklalimizi tevsik edecek sulhun ne vakit imza edileceği hiç de belli değil. Kuvvet istimaliyle muradına eremeyenler, hile ve hud'a ile ellerimizi ayaklarımızı bağlamaya çabalıyorlar. Emperyalist devletlerin, su-i niyetle meşbu, ikiyüzlü, tecrübeli ve mahir diplomatları, bir el ile verir gibi gördüklerini diğer el ile geri almak için bin tane fııldak çevirecekler. Fakat bu defa ne istediklerini bilen, azim ve irade sahibi Türk murahhaslarının, kurulan tuzaklara düşmediklerini görürlerse, belki konferansı yüz üstü bırakmaktan çekinmeyeceklerdir. Bu takdirde başlanılan işi nihayete kadar getirmek, yeni fedakârlıklara razı olmak icap edecek. İşçi ve köylülerimiz, bu ihtimalleri şimdiden derpiş etmekte; ve milletin yekpare olarak, hadisatın inkişafını takip etmesi lüzumunu takdir eylemekte; ikinci bir vazifesi inkılâp vadisinde kazanılmış mevkie, herhangi irticaî bir teşebbüse karşı müdafaa etmek olduğunu da hatırdan çıkarmamaktadır. Hülâsa emekçi sınıfı her zamandan daha müteyakkız bulunmak mecburiyetinde olduğunu layıkıyla müdriktir. Üzerine terettüb eden vazifeleri ifaya müheyya böyle en kıymettar ve esaslı bir inkılâp âmili olan geniş bir içtimaî sınıfın, millet namına yapılan işler hakkında mütalaa beyan etmesi, yeni devlet

makinesinin noksanlarını itmam ve tekâmülünü temin maksadıyla tenkidatta bulunması, yalnız sarıh bir hak değil, aynı zamanda millî inkişaf itibarıyla lüzumlu bir harekettir.

* * *

Fakat biraz evvel işaret ettiğimiz makalelerdeki tesanüd teklifi, anladığımızı göre, yalnız emperyalizme karşı mücadelede devam ettiğimiz müddete inhisar etmiyor. Sulh ve sükûnun avdetinden sonra harap yerlerin tamiri ve memleketin imarı işlerine girişildiği zaman da; milletin – istiklaline ve halkçı idareye kavuşmasına delalet edenler etrafında – toplu olarak el birliğiyle çalışması arzu olunuyor.

Bu şekildeki temenni, bize ne imkân dâhilinde görünüyor, ne de kabule şayan.

İnkılab-ı hazır ricalinin hüsn-i niyetinden şüphe etmeye, kimsenin zerre kadar hakkı yoktur. Şimdiye kadar olan icraatları, her türlü ümitleri meşru kılacak bir mahiyettedir. Siyasetlerinde beynelmilel proletaryaya ve proletarya hükümetlerine; ve teşkilatlarında memleketin işçi sınıflarına istinat etmeleri; yoksullar ve orta halliler lehinde nizamât vazetmeye mütemayil bulunmaları, doğru bir istikamette yürüdüklerini gösterir. Maatteessüf bazı mühim noktalarda ya menfî bir vaziyet almışlar, ya kaçamaklı bir tarz-ı hareket ihtiyar etmişlerdir.

Teferruata ait bazı tashihlerden kat-ı nazar, idare şekli hakkında, mühim bir itirazda bulunulamaz. Lakin esasat hakkında birkaç sarahate katî ihtiyacımız vardır.

Bugüne kadar yapılan şeylerden, ittihaz edilen tedbirlerden Millet Meclisi mahafilinde, ferdî sermayedarlık usulüne ilişilmemek niyetinde bulunulduğu istidlal edilebilir. İtiraf edelim ki, henüz katî kararlar muvacehesinde değiliz. Ve bizzat Büyük Millet Meclisi reisinin bazı ecnebi gazetelerine olan beyanatı bu hususta elan gayet mütenakız tefsirlere müsait bulunmaktadır. Herhalde, inkılâp yolunda ilk ve esaslı hatveyi atmak için bize delalet edenlerin, milleti yarı yolda tevkif etmeyeceklerine; bilakis kademe kademe tekâmül safahatından geçmek suretiyle içtimaî inkılâba müntehi mesafeyi kat etmemize yardım edeceklerine inanmak istiyoruz.

Mamafih aşikâr bir şey var ki, bugün sermayedarlığın ilgası mevzubahis olmuyor. Sermayedarlık nizamı altında ise, sınıfsız bir cemiyet tasavvur edilemez. Sermayeye tesahub edenler, yoksulları, ücret mukabilinde, istihdam ederler. İnsanların insanlar tarafından istihsal vasıtası olarak kullanıldığı yerlerde, bi'l-mecburiye millet efradının menfaatleri yekdiğerine zıt olur. Ve millet itilaf kabul etmeyen sınıflara ayrılır.

En vâsi hürriyetlere mazhar, en eski demokrasi memleketlerinde bile, bütün iktidar, daima sermaye sahiplerinin ve mensuplarının elinde bulunur. Fırkalar, bu ezen ve ezilen sınıfların mütenakız menfaatlerini birbirine karşı müdafaa ve sıyanet eden siyasî uzuvlardır. Sınıflar, içtimaî bünyenin bir zarureti gibi mevcut oldukça, fırkaların teşekkülüne mani olmak imkânsızdır. Teşriî ve cebrî tedabir – sebeplerini ortadan kaldırmaksızın – onları bir yandan imha etse, başka şekillerde, diğer yandan yeniden vücut bulurlar. Fırka münazaatını bertaraf etmek arzu edilirse evvela onları doğuran sınıfları izale etmek icap eder. Sınıflar da ferdî mülkiyet ve sermayedarlık usulünün bir zarurî neticesi olduğundan, sebepten sebebe çıkarak, sınıfsız ve fırkasız cemiyetin, ancak müşterek istihsal ve mülkiyete müstenit bir içtimaî teşekkülde, tasavvur edilebileceği anlaşılır.

Bunun içindir ki, daima sulhun akdinden sonrasını nazar-ı dikkate alıyoruz – bunun içindir ki, ne kadar asrîleşsek,

[bir satır boşluk]

herhangi bir hükümete müttehiden bütün milletin zahîr olmasına imkân göremediğimizi, biraz evvel kaydetmiştik. Bütün hüsn-i niyetlere rağmen, hükümet sermayedarların, ashab-ı servetin nüfuzu altında kalacak.. Memleketin imarı ve tabiî hazinelerin işletilmesi neticesi, bir taraftan mahdut ellerde, büyük büyük servetler biriktikçe, diğer taraftan da kuvvet-i lâyemutunu tedarikten âciz ecîrlar sınıfının adedi artacak..Ve bu sınıfın menafiini müdafaayı üzerine alan fırkaların burjuva fırkalarına karşı mücadelede bulunmaları icap edecektir.

Bu ihtimaller bugünkü siyasî inkılâp âmillerinin, işin ortasında tevakkuf edip: “Buraya kadar! Daha ileri gitmek yok!” diyecekleri faraziyesine göredir. Hâlbuki biz bu faraziyenin varid olmadığı zannındayız. Bu kanaatimiz iki mülahazaya istinat ediyor:

Evvela İzmir tecrübesinin de gösterdiği üzere, şahsî teşebbüs ve serbest rekabet yollarında, Türk burjuvazyasının, bugünden yarına, büyük sermayedarlığa erişmesi, memleketin iktisadî vaziyetine hâkim olması pek muhtemel değildir. Daha uzun bir müddet ve bilhassa pek yakın olan tamirat devresinde, ilk mübrem işlerin temin edeceği büyük temettüleri – Rumlar bertaraf edilse bile – yine ecnebi ve Musevi unsurlar der-ceb edecekler; Türkler, pek mahdut istisnalarla bunların peykleri vaziyetinde kalacaklardır. Bu itibarla, kaşarlanmış Avrupaî bir burjuva zihniyeti taşımayan Türk mücahitlerinin, gönüllü olarak, sermayedarlık muhafızlığı etmeleri müsteb’addir.

Saniyen yukarıda izah ettiğimiz üzere, en müsait şeraitin husul bulacağını farz etsek bile, emperyalist Avrupa’nın bizi tamamıyla serbest bırakmamak için ellerinden gelen her şeyi yapmakta devam edecekleri aşikârdır. O halde hakikî ve katî kurtuluşlarını temin etmek için Türklere bir tek çare kaldığı tahakkuk edecektir. O da Kafkas cumhuriyetlerine müşabih bir teşkilat kabul ederek, bütün inkılâpçı şark ile bir blok, bir küll teşkil etmektir.

Şarktan esen inkılâp rüzgârlarını uzun müddet teneffüs ve oradaki hadisatın teselsülünü yakından ve dikkatle takip etmiş olan yeni devlet ricalinin, hakikati olduğu gibi göreceğini ve onun ilcaatına – daima millî selameti istihdaf ederek – serfüru etmekte tereddüt etmeyeceklerini kaviyen ümit edebiliriz.

Bu takdirde, evet, telkin edildiği gibi, azimkâr bir merkez etrafında, askerî bir inzibat altında, fırkalardan azade, bütün milletin müttehiden çalışması mümkün olacaktır. Ve bu ahengi bozmaya, sınıfsız cemiyetimizde eski ayrılık gayrılıkları ihya etmeye yeltenenleri, muzır otlar gibi, milletin sinasinden ihraç etmek vacip olur.

Bir iştirakî teşekkül altında mümkün olan bu müteyemmin ittihat, bugünkü ferdiyetçi cemiyet için, şe’niyete uymayan, gayr-i kabil-i icra bir temenniden ibarettir. Çünkü – tekrar ediyoruz – sermayedarlık sınıfları, sınıflar fırkaları ve fırka mücadelelerini yaratır. Sınıf cidalinin münker olduğu dâhilî ve haricî muharebeler – gittikçe kısalan fasılalarla – içtimaî inkılâba, sermayedarlığın ilgasına kadar devam eder. Dâhilî vifâk ve tesanüdü ve haricî sulh ve sükûnu, bazı sathî tedbirler ve kararlarla temin etmek sevdasına düşmek hayalat ile uğraşmaktır.

Doktor

Şefik Hüsni

TÜSTAV

Petrol, Şark mesailinde, bilhassa Boğazlar meselesinde en büyük ehemmiyeti haiz olduğu, Şark-ı Karib mesailinin merkez-i sıkletini teşkil eylediği halde, matbuatımız cihan siyasetinin tedvirinde en mühim âmil olan bu meseleyi hemen hemen hiç tetkik etmemiştir. Hâlbuki bugünkü beynelmilel siyaset, petrol siyasetinden başka bir şey değildir.

Petrolün Şark-ı Karib mesailinde oynadığı büyük rol sebebiyle bu meseleye en evvel Mustafa Kemal Paşa Chicago Tribune gazetesinin muhabirine verdiği bir mülakatta temas etti.

Ve “Musul vilayeti halkının ekseriyetini Türkler teşkil ederler. Buralardaki petrol membalarının işletilmesi için işgal edilmesi lazım geleceğini tasavvur etmiyorum. Amerika memleketimizde bir gûna makasid-ı siyasiye takip etmediği cihetle Türk petrolünün Amerikalılar tarafından işletilmesine kimse aleyhtar olmayacaktır. İngiltere aynı nokta-i nazarı kabul ederse her halde kendisi için daha çok makul olur.” demişti.

Petrol, yavaş yavaş Çanakkale meselesini aydınlatmaya başlıyor ve şimdiye kadar muzlim kalmış birçok şeyleri de tenvir ediyor. Galiba petrol lambası, sulhperver Lloyd George’a, daha 16 Eylül’de kılıcı kavradığı zaman, bütün parlaklığıyla ışık saçmıştı.

2

Musul petrol menabii meselesinin pek uzun bir tarihi vardır. Biz burada ancak Yakın Şark meselesinin müteakip tekâmülünü anlayabilmek için elzem en mühim hakaiki zikredebileceğiz.

İngiltere 1916’da Fransa ile Fransa’nın Musul’da kabul edilen nüfuzunu temin eden bir mukavele akdetti. Mütarekenin akdinden sonra İngiliz hükümeti ile pek sıkı münasebette bulunan Deterding, “Royal Dutch ve Shell” tröstünün başı, “Sulh muahednamesinin Fransa’ya bahşedeceği petrol müessesat ve teşebbüsünde kendisinin Fransız hükümetine muavenet etmek” istediğini beyan ederek Clemenceau’ya müracaat eyledi. Bu müzakerat, her iki memleketin, Şimalî Afrika İngiliz müstemlekelerinde, Romanya ve Mezopotamya’da petrol meselesi etrafındaki münasebetlerini tanzim eyleyen itilafname, nihayet Fransa tarafından 15 Nisan 1920’de San Remo’da imza edilinceye kadar devam etti. Bu itilafname Mezopotamya hakkında şunları ihtiva etmektedir:

“İstihsalat turuk-ı iktisadiye dâhilinde vukua geldiği takdirde Mezopotamya’daki İngiliz petrol istihsalatının % 25’ini cari piyasa fiyatı esas dâhilinde Fransa’ya mal eylemeyi (vermeyi) Büyük Britanya taahhüt eyler. Mezopotamya petrol sanayiinin inkişafı, hususi bir şirkete devredildiği takdirde ise Britanya hükümeti bu şirket hisselerinin % 25’ini Fransa hükümetine terk etmeyi müteahhiddir. Bu hakk-ı iştirak fiyatı, cemiyetin diğer kısm-ı hamillerinin tediye eyledikleri miktardan yüksek olmayacaktır. Böyle bir cemiyet suret-i daimede İngiliz idaresi tahtında kalacaktır.

Fransız hükümetinin İngiliz–İran Cemiyeti’nden, petrol mecralarıyla, İran’dan Bahr-i Siyah’a sevk edilecek petrol miktarının % 25’i nispetinde tazminat ahz eylemesini temin eden itilafnameye İngiliz hükümeti müzaheret eyler. Bu mecralar, Fransa’nın bir mandayı haiz olduğu mahaller üzerinden geçirilirse petrol mecralarının inşa ve tesisinde Fransa muavenet eder. Petrol fiyatları hakkında Fransa hükümetiyle İngiliz–İran Cemiyeti arasında ayrıca bir mukavele akdedilecektir.

Fransız hükümeti, menabiin tesis ve işletilmesine ve petrolün Mezopotamya ve İran'dan, Fransız mıntika-i nüfuzundan geçerek Bahr-i Sefid'de bir veya birkaç limana sevk için, ayrı iki petrol mecrasıyla şimendiferler tesisine müsaade eder. Liman veya limanlar tarafeyn hükümetlerinin itilafıyla tayin edilecektir. Böyle bir petrol mecrası veya demiryolu Fransız mıntika-i nüfuzuna isabet eden mahalleri kat eylediği takdirde kendi aksamından ihraç ve sevk edilen petrol için gümrük resmi ve hiçbir gûna vergi talep etmemeyi Fransa taahhüt eder. Yalnız ashab-ı araziye istifade edilen saha için bir tazminat ita edilecektir.

Aynı vechile Fransa müntheadaki limanda mağazalar, demiryolları ilh... için lazım olan arazi sahasını temin eylemeyi taahhüt eder. Bu suretle ihraç edilen petrol her gûna ihracat ve transit rüsumundan muafır. Sanayi tesisatında kullanılacak bilumum vesait keza her gûna ithalat rüsumundan muafır.

Bâlâda mezkûr petrol şirketi Basra Körfezi'ne bir petrol mecrası ve demiryolu inşa eylemeyi arzu eylediği takdirde İngiliz hükümeti bâlâda mesrud aynı şeraiti temin eylemek üzere arz-ı hizmet eyler.”

Nasıl oluyor da Fransa Musul'daki hukukundan feragat ediyor, oradaki istihsalatın % 25'ini almakla iktifa ediyor; hem bunu da şekl-i tabiisinde değil, belki yalnız piyasa fiyatıyla?.. İngiliz hükümeti kendisi için menfaatli olan bu mukavelede, 1914'te, harpten evvel Alman sermayedarları ve Türk hükümetiyle bir mukavele akdelediğini ve bu mukaveleye nazaran petrol istihsalatının % 50'sinin İngiltere'ye, % 25'inin Türk hükümetine ve Alman sermayedarlarına da mütebaki % 25'inin isabet eylediğine istinat ederek müdafaa ediyordu. Bundan maada İngiltere Beyne'n-nehreyn'in mandasına malik bulunduğundan % 50 nispetindeki eski İngiliz hissesinden maada Türk hükümetine ait olan kısmı ahz etmeye hak kazanmakta ve % 25'e baliğ olan Alman hissesini de Fransa'ya terk etmektedir.

“Mukavele mukaddestir.” Fakat niçin 1914 mukavelesi mukaddes oluyor da 1916 mukavelesi olmuyor? Bunun sebebi hakkında vesaik-i resmiyede hiçbir kayıt yoktur! Fakat bu, mukavelelerin akdinden sonra cereyan ve tezahür eden hakaikten anlaşılmaktadır. Evvela İngiliz hükümetinin himaye-gerdesi Emir Faysal Suriye'de Fransızlara azîm müşkülât ika eyledi. İngiltere Faysal münazaasından kendisini çekti; tamirat meselesinde Fransa'ya müzaheret vaat etti. Buna mukabil de Fransa petrol meselesinde müsaadekâr davrandı. Fransız efkâr-ı umumiyesinin bu itilafa karşı aldığı vaziyet hakkında *Delaisy*'nin mükemmel kitabı ile **Peter l'Espagnol de la Trameri'nin** [?] “Neft için Cihan Harbi” adlı kitabı bizi tenvir etmektedir. Biz burada yalnız bir Fransız recül-i siyasîsinin Paris'te münteşir Revue de Paris mecmuasının Ağustos numarasındaki temenniyat-ı kalbiyesini nakledeceğiz:

“Fransız efkâr-ı umumiyesi, Sevr Muahedesi'nin yalnız mukaddema Almanya'ya ait bulunan ve şimdi Fransa'nın işgaline intikal eyleyen Türk (petrol)leri üzerine, Amerikalıların izalesinden sonra, İngiliz kontrolünün vaz'ı için akdedildiğini müdriktir. Fransız efkâr-ı umumiyesi pekâlâ müdriktir ki, Fransız hükümeti pür-esrar ve garabet San Remo mukavelesine vaz'ı imza eylemekle, istiklal-i siyasîsinden vazgeçmiş ve İngiltere'ye yalnız Beyne'n-nehreyn menabiini terk etmekle kalmayarak aynı zamanda müstemlekelerle diğer memleketlerde kazanılabilecek her şeyi de terk eylemiştir. Her ne kadar Fransa, bir Fransız karteli vasıtasıyla Standard Oil'in kendisine verdiği 400,000 ton neftle petrol ihtiyacını tatmin ediyordu. Bugün ise Fransa'nın bir milyon tona ihtiyac-ı katîsi vardır.

Tayyarelerle seyahatin ve otomobillerin, sivil ve askerî otomobil nakliyatının inkişafı neticesi olarak Fransa o kıymetli pahalı petrol ithalatı için senede iki milyar sarf etmektedir.

... İstiklal-i siyasînin bizi petrole isal eden serbest tarikin bir neticesi olduğu, nokta-i nazarını müdafaa ettiğimiz takdirde gayr-i ihtiyarî olarak şu neticeye varırız: San Remo Mukavelesi, Fransa için Methuen Mukavelesi'ne müsavidir. (Methuen Mukavelesi Portekiz'i hakikatte bir İngiliz müstemlekesi haline sokuyor idi) Fransa'nın, neft menabiini ellerinde bulunduran hükümat-ı muazzamanın arzularına rağmen, başlı başına bir harp yapmaya mecbur olduğunu farz edelim, tayyareler, tanklar ve zırhlı trenlerle mükemmelen tesli edilmiş muazzam ordusu Fransa'ya ne gibi menafi temin edecektir? Sakin bir petrol ablukası bir haftada, hatta daha az bir müddet zarfında tayyarelerin kanatlarını ve tankları felce uğratmaya ve vesait-i nakliyeden mahrum saplanıp kalan topların ezici hareketini tevkife kâfi gelecektir." Ve sonra bu recül-i siyasî soruyor: "Bu mucib-i iştikâ ve pür-hata mazi tashih edilemez mi?"

Fransız vatanperveri, daha Ağustos'ta petrol yoksulluğuna teessüf ederken şimdi de Fransa mazinin hatasını, Türk halk ordusunun süngüleriyle tashih etmeye uğraşılıyor.

- 3 -

Meselenin muhtac-ı tenvir ciheti şudur: Fransa, Amerika petrol tröstü Standard Oil ile anlaşacak mıdır? Yahut şu tarzda bir sual vazedilebilirse, Musul meselesinin halli için Fransa tarafından yapılacak tecrübede Standard Oil nasıl bir vaziyet ahz edecektir?

San Remo Mukavelesi, Wilson'un sukutundan ve Amerika hükümetinin Avrupa siyasetinden çekilmesinden sonra akdedilmişti. San Remo Mukavelesi'ne kesb-i ittıla' eder etmez, Amerika hükümeti bu mukavele aleyhinde şiddetli bir mücadeleye başladı. Daha 17 Mayıs'ta, yani San Remo Mukavelesi'nin imzasından üç hafta sonra İngiltere siyasetini ve Cemiyet-i Akvam tarafından verilen mandayı şiddetle protesto eden bir tahriratla senatoya müracaat eyledi. Petrole malik bütün memleketlerde "serbest kapı" siyasetini talep eyledi. İngiliz ve Amerika hükümetleri arasında – ancak ehemmiyetsiz bir kısmı neşredilen – siyasî notalar teatisine başlandı. İngiltere 1914 mukavelesinin kudsiyetini hatırlatarak Amerikalıların da kendilerine Filistin'de petrol istihsalatı hakkını bahşeden bir mukavele akdeylediklerini ve İngiltere'nin bu mukaveleyi kabul etmemelik yapmadığını ileri sürdüler. Buna Amerika 21 maddelik metalibiyle cevap vererek bilhassa bir memleketteki mandaterin kazandığının nısfını, Amerika'nın da kazanması lazım geldiğini ve fakat bu hissennin "üçüncü partilerin kazandıklarından hiçbir zaman az olamayacağını zikretti. Bu, Mezopotamya lisanına tercüme edildiği zaman Amerika'nın, Mezopotamya petrollerinin şu suretle taksimini talep eylediği anlaşılır: yüzde ellisi İngiltere'ye yüzde yirmi beşi Amerika'ya ve diğer yüzde yirmi beşi de Fransa'ya.

Washington, Cenova ve Hague Konferansları zamanında bir taraftan Standard Oil, diğer cihetten Dutch ve Shell aynı zamanda da hükümet kuklaları tarafından bilâ-müzakerat cereyan etti. İngiltere bazı müsaadatta bulundu *John Cadman* ki beynelmilel petrol komisyonunda İngiliz mümessilidir, Keynes tarafından idare edilen "Avrupa'nın İhyası"nın 4'üncü numarasında (Manchester Guardian'ın 6 Temmuz nüshasına ilave) yazdığı bir makalede şöyle diyor: "Amerikalılara dedim ki, San Remo Mukavelesi, Fransa ile vuku bulabilecek müsademennin önünü almak maksadıyla Almanya ve Romanya'nın petrol menafii esası üzerine

ve Fransa ve İngiliz petrol gruplarının Rusya’da ve İngiliz müstemlekâtında mesai-i müşterekelerini teshil için akdedilmiştir. Bu mukavele Amerika, İtalya veya diğer herhangi bir memleket aleyhine tevcih edilmiş değildi. Amerika’nın ne hukuk-ı hazırasına ve ne de bi’l-kuvve mevcut hukukuna temas etmiyordu. Amerikalılara dedim ki, kendileri Mezopotamya’da imtiyazat elde etmedilerse bu sırf bu gibi imtiyazatı diğerlerinin de almadığından ileri gelmiştir. Çünkü bir Arap devleti tesis edilmedikçe ve memleketin kuvasının inkişafı muemmen bir şekle sokulmadıkça ister İngiliz, ister diğer herhangi bir hükümet tebaasına, hülasa kime ait olursa olsun bilumum petrol müessesatı muhafaza etmeyi taht-ı karara almıştık.” Görülüyor ki John Cadman bir bülbül gibi ötüyor. Fakat Standard Oil kurtları, aaleb-i ihtimal ondan sormuşlardı: öyle ise Mezopotamya petrollerini neden taksim ettiniz? O zamandan beri petrol tröstünün müzakeratı bilâ-inkıtâ’ devam ediyordu. Hague müzakeratı zamanında Fransızlar, Standard Oil - Dutch Royal terazisi arasında dil oynatmak için Belçikalılarla birlikte ayrı bir petrol tröstü tesis ettiler. Fakat şimdi Türkiye kılıcını terazinin gözüne attı. Bu, tabiatıyla terazinin muvazenetini ihlal etti ve petrol tröstünün kulisleri arkasında aaleb-i ihtimal her biri alabildiği kadar kavramak için pek kızgın bir mücadele var. Şimdi bütün bunların Boğazlar etrafındaki mücadele ile münasebeti meselesi kalmaktadır.

4

İhya’nın aynı numarasında “Petrol Meselesi” makalesinin ismi gayr-i mezkûr muharriri, İngiliz–Amerika tröstlerinin itilaf teşebbüslerinin tarihçesinden bahsettikten sonra şöyle yazıyor:

“Petrol sulhu akdedilmiş ve Sanr Remo Mukavelesi defnedilmiştir. Fakat bu gayr-i resmî mukavele Amerika ile Müttefikler arasında henüz resmî bir mukavele şeklini almadı. Aaleb-i ihtimal böyle bir itilafa erişmek mümkün olacaktır. Bir harp halinde Fransa, Boğaziçi’nde askerî ve bahrî bir hâkimiyete malik bulunmadığı takdirde, hatta Romanya petrol membalarından bile hiçbir fayda temin edemeyecektir. İngiltere, Basra Körfezi’yle diğer hutut-ı muvasalayı elinde bulundurmadığı takdirde ise İngiliz–İran petrol şirketinden hiçbir menfaat temin edemez. Askerî ve bahrî hâkimiyeti petrol değil; bilakis askerî ve bahrî hâkimiyettir ki petrolü temin eder.”

Bu bir garibedir; çünkü askerî ve bahrî hâkimiyet, filonun motorları, otomobiller ve tayyareler için be-tekrar petrole muhtaçtır. Fakat bu garibe yine şu büyük hakikati ihtiva ediyor ki, İngiltere ve Fransa’nın, Romen ve Mezopotamya petrollerini ele geçirdikten sonra da, Boğazlara ihtiyaçları vardır. Romen petroleri hakkında bu pek tabiidir; çünkü Boğazlar vasıtasıyla ihraç edilir. Beyne’n-nehreyn petrolüne gelince bunların mecraları Suriye’den geçecektir fakat Müttefikler, drenotlarıyla İstanbul’u tehditleri altında bulunduramadıkça Türkiye hükümetinin bir harp halinde petrol sevkiyatını tevkif etmesi daima daire-i imkânda olacaktır. Şu suretle İngiliz ve Fransız emperyalizmi için Boğazlar’da hâkimiyet, bir menfaat-i daimedir. İngiltere Amerikalıları tatmin ettiği takdirde Amerika da Boğazlar’ın Müttefikler elinde bulunmasına müzaheret edecektir. Bu dolayısıyla Yakın Şark’ta, müsademat ihtimalatının kesb-i şiddet eylediği sıralarda, İngiltere’nin – ne için Amerika’ya müracaat eylediği ve İngiliz sefiriyle mülakatından sonra Amerika Hariciye Nazırı **Hughes’nun** Boğazlar’a vazedilecek kontrolün hakiki bir kontrol olması lazım geldiğini neden alenen beyan eylediği meselesini tenvir etmektedir. Musul petrollerinin taksimi için itilaf ettikten sonra

İngiltere, Amerika ve Fransa neft tröstleri, bütün kuvvetleriyle Boğazların Müttefikîn filosu elinde kalması için mücadele ederlerken şimdi de münazaa devresinde Türkiye petrollerinin şunun veya bunun arasında taksimi için vaatlerde bulunuyorlar. Fransa ile Amerika İngiliz petrollerini kapmak istiyorlarsa, onlar için Musul'un Türk kıtaatı tarafından işgali ve İngiltere'yi harp tehlikesi altında bulunduran Boğaz buhranlarının temdidini faydalıdır.

Aralarında anlaşmışları dakikada ise bütün cepheyi Türkiye aleyhine tevcih edeceklerdir.

Türkiye, neft tröstleri arasında mevcut tezatlardan istifade etmekle pek musîb bir hareket takip etmektedir. Fakat unutmamalıdır: Türkiye'nin petrol krallarının yapmakta oldukları mücadelenin kurbanı olmamasının yegâne teminatı, bizzat kendi kuvvetinde ve şimdi petrol asilzadelerine saha-i mücadele olan milletlerin kuvvetinde meknuz bulunmaktadır. Kafkasya'daki petroler de, Müttefiklerin Sovyet Rusya ile olan mücadelelerinde, fevkalade bir rol oynamaktadır. Beynelmilel sermayenin petrol cephesine, beynelmilel sermayedar boyunduruğuna karşı yegâne vasıta-i müdafaasını petrol teşkil eden milletlerin müttehit cephesi ile mukabele edilmelidir.

K. R.

Bak şu cemiyat-ı insaniyede dâd var mıdır!
Aceze karşı rahm ve şefkat yane imdad var mıdır?
Herkes {ihtiyaç/iktidar}-ı zatısınca [1] neyl-i nimete
Müstahakken; gadr ve gamdan bir dil-azad var mıdır?
Zulme mebnidir bütün bu içtimaî kitleler;
Sorma bundan da beter tesis bî-dâd var mıdır?
Ah ne haldir! Hutuş [?] bel' zayıf eyler kavi;
Bu hayat-ı sefile-perverden de berbad var mıdır?
Akıl ve fikir adamı etmez kabul bu zatı;
Sen çalış âlem yesin bundan da fesad var mıdır?
Sanma erbab-ı ceraim cürmü işler keyf için;
Sanki cû'dan başka bir tesir-i sedâd var mıdır?
Nistî-i haktan bu cemiyette def-i şekk için,
Halkı tedkik-i amikten gayri mirsad var mıdır?
Bak şu işçi kan ter olmuş, bak şu çiftçi [...];
Lakin etfalinde nandan gayri feryad var mıdır?
Bak bu banker, bak şu nazır her biri kurmuş tuzak;
Ribh-i sa'yı (2) gazaba; böyle kanlı sebad var mıdır?
Ol kadar çoktur ki haksızlıkları cemiyetin (3)
Meyl-i ta'dad var fakat, imkân-ı ta'dad var mıdır?
Böyle bir kanun-ı zulmü yerle yeksan etmemek
İsteyen; miskin, mürai haslet-i üftad var mıdır?
Seyl-i sakin coştı artık kabil-i tesdid değil;
İnkılap tufanı işte! Özüne sedad var mıdır?

24 Eylül 336

G. Ş.

(1) Herkes ihtiyac-ı zatısınca neyl-i nimete *chacun selon ses besoins* herkes iktidar-ı zatısınca neyl-i nimete dahi *chacun selon sa capacité* mukabilidir.

(2) Ribh-i sa'yı ıstılâh-ı iktisatta ücret sa'yı manasındadır.

(3) Cemiyetten maksat: cemiyet-i beşeriyedir.

[mabad]

Hâlbuki İngiltere’de doğan, Fransa’da tekâmül eden ve on sekizinci asrın terakkiyat-ı fenniyesini temsil eden İngiliz ve Fransızların rasyonalizm felsefesi ise çoktan beri bir millet-i müteşekkile halini almış bulunan ahval-i siyasiye ve seviye-i medeniyelerine muvafık bir felsefedir. Ve klasik iktisat, bu felsefenin en tabii bir mahsulüdür. İktisad-ı millînin prensiplerini idealizm ve romantizm cereyanlarında müşahedeye muvaffak olduğumuz gibi klasik iktisadın esasatını da rasyonalizm felsefesinde bulmak pek kolaydır. Fakat bâlâda zikredilen müteaddit esbab dolayısıyla tarik-i tekâmülünde uzun müddet tevakkufa mecbur olan ve kaybettiği mesafeyi telafi ile meşgul bulunan bir Almanya için, böyle bir felsefe ve bu felsefenin esaslarına göre vücuda getirilmiş bir ilm-i iktisad herhalde faydalı olmaktan ziyade dâî-i mazarrat idi. İngiltere ve Fransa on dokuzuncu asrın bidayetinde Almanların buldukları safha-i iktisadiyeyi çoktan geçmişlerdi. On yedinci asırda bu iki memlekette teknil kuvvetiyle hâkim olan merkantilizm buna delildir. Onlar da bu tarihlerde, Friedrich Liszt’in nokta-i nazarını az çok fark ile kabul ve iktisadî, millî şekilde telakki ediyorlardı. [1²] Merkantilizm ile iktisad-ı millî arasında görülen fark alelumum fûnunun, Liszt’in yaşadığı asır ile Merkantilizmin cari olduğu asırdaki farktan neşet ediyordu. Binaenaleyh, Kant, rasyonalizme taarruz etmekle, ondan doğan klasik iktisadî bi’z-zarure hırpalıyordu. Bize kalırsa, sosyalistlerden, tarihçilerden, iktisad-ı millî müessislerinden çok evvel, klasik iktisat prensiplerinin fertçilik, hodkâmlık, menfaat-perestlik gibi başlıcalarına taarruz eden Liszt, Roscher ve Marx değil, Kant’tır.

Kant’ın nazariyatını, romantizm ve tarihçiliğin avakıbını kabul eden Alman muktesitleri için ilm-i iktisadî klasik iktisada muhalif bir surette yani millî şekilde tasavvur etmekten başka imkân yok idi.

Bu hususu biraz teşrih edelim. Klasik iktisat fertçi idi. Hâlbuki on dokuzuncu asrın bidayetlerinde Almanya’ya fertçiliğin tamamıyla zıddı nazariyeler lazım idi.

Çünkü, evvela küçük hükümetlerin hodkâmlıklarını yenmek, saniyen kavî bir Alman devleti vücuda getirebilmek için teknil Almanlar arasında bir tesanüt ve hiss-i teavün tesis etmek mecburiyeti vardı. Klasik iktisat tamamıyla kozmopolit idi. Alman muktesitleri, tekâmül-i millînin temadisine mani olmak istemedikleri takdirde bu akide ile de mücadele etmek mecburiyetinde bulunuyorlardı. İlim ve sanatın teknil aksamında bu hiss-in çare-i izalesi taharri edildiği bir zamanda yalnız muktesitlerin bu cereyana muhalefet etmeleri bittabi mümkün olamazdı. Diğer cihetten sırf amelî iktisat nokta-i nazarından düşünüldüğü takdirde dahi o zamanlar İngiliz ve Fransızların taht-ı nüfuzunda bulunan millî iktisadî himaye için bu suretle hareket etmek herhalde daha faydalı idi.

Hodbinlik ve menfaat-perestî gibi klasik iktisadın umumî esaslarıyla alakadar nazariyelerinde vasıl olmak istenilen gaye-i siyasiye ile kabil-i telif olmadıkları aşikârdır. Tekâmül nazariyesinin bir şekl-i mahsusu demek olan tarihçiliğin fevkalade inkişafından sonra, Alman

² [1] İktisad-ı millî ile Merkantilizm arasındaki müşabehet-i esasıyeyi terkibi bir tarzda tespit eden meşhur Alman muktesitlerinden Bücher’in atıye naklettiğimiz mütalaatı şayan-ı dikkattir: “Bilcümle Merkantilist sistemlerin gaye-i asliyeleri, ecanibe karşı mesdud ve münhasıren mesai-i milliyeden istifade ederek memleketin ihtiyacatını tatmine kadir bir iktisat vücuda getirmek idi. Bu millî iktisat dahilinde husule getireceği kuvvetli bir hareket-i ticariye ile milletin bilcümle kuva-yı iktisadiye, menabi-i tabiiyesini umumun menfaatine muvafık bir şekilde temerküz ettirecektir.” Bücher.

muktesitlerinin müessesat ve kavanin-i iktisadiye-i tabiiyeyi âlem-şümül ve layetegayyer bir şekilde kabul etmeleri mümkün olamayacağı gibi Fransa ve İngiltere’de pek ziyade mergub olan hukuk ve müsavat-ı tabiiye nazariyelerine de taraftar görünmeleri ihtimali yok idi.

İktisad-ı millî mefhumunun takarrüründe siyasî tesiratın ehemmiyetini göstermek için, bu mesleğin müessisi Friedrich Lizst’in sözlerini işhad edebiliriz. Lizst kendisini İktisad-ı Millî namındaki eserini yazmaya sevk eden esbabdan bahsederken diyor ki “Benim zamanımda yaşayan Almanlar, bin sekiz yüz on sekiz senelerine doğru Almanya’nın iktisaden ne derecede düşkün bir halde bulunduğunu hatırlarlar. Benim kitabımı yazdığım vakit, maksadım, gençlere yalnız ilm-i iktisadın derece-i terakkisi hakkında bir fikir vermektен ibaret değil idi. Aynı zamanda gençliğe, Almanya’nın kudret-i siyasiye, hars ve iktisadiyatının inkişafı için ne gibi vesaitе müracaat lazım geldiğini de öğretmek istiyordum.” [1³] – bitmedi –

İştirakiyûn Beyannamesi

Yazan: K. Marx ve F. Engels

Tercüme eden: Doktor Ş. Hüsnü

Birkaç Söz

Bugün lisanımıza nakletmek fırsatına nail olduğumuz bu tarihî beyanname, bundan tamam yetmiş beş sene evvel, meşhur Alman dâhisi ve beynelmilel işçi inkılâbı nazariyecisi Karl Marx ve şeriki Friedrich Engels tarafından kaleme alınmıştır. O zamanlar İştirakiyûn İttihadı namı altında, gizli olarak icra-yı faaliyet eden beynelmilel işçi cemiyeti, 1847 Teşrinisani’sinde Londra’da akdettiği kongresinde, inkılâpçı nokta-i nazarını, ilmî bir şekilde teşrih eden böyle bir vesikanın, neşredilmek üzere, yazılmasını karar altına almış; ve bu vazifeyi Marx ve Engels’e tahmil etmişti. Birkaç ay sonra 1848 Şubat İnkılâbı’ndan evvel bu şaheser yazılmış Londra’ya gönderilmişti. İlk defa Alman lisanında tabedilmiş. Aynı senenin Haziran’ında Fransızca’ya tercüme olunmuş. İngilizcesi 1850’de, Rusçası 1860’ta intişar etmiş. Ve zamanımıza gelinceye kadar bu lisanlarda müteaddit tablaları çıktığı gibi, tekmil dünya lisanlarına da naklolunmuştur. Ermenice, Yahudice ve Çincesi çıkmış olan bu edebî ve ilmî abide, şimdiye kadar, maatteessüf Türk lisanına tercüme edilememiştir.

Anadolu işçi ve köylüsünün kuvvetine istinat eden mücahitlerin tahakkuk ettirmeye muvaffak oldukları halkçı inkılâbının velud semerelerinden biri de, bu elim boşluğu doldurmamız imkânını hazırlamış olmasıdır. Memleketimizde yekdiğerini takip eden şahsî idareler, her hususta olduğu gibi, fikir sahasında da, diğеr milletlerden geri kalmamıza sebep olmuşlardı. Fikr-i beşer tekâmülünün mühim bir merhalesini kaydeden bu kıymettar eserin, ancak bugün – yazıldığından yetmiş beş sene sonra – lisanımıza nakil ve Türk münevverlerine ve işçi sınıfına arz edilebilmesi, bugüne kadar içinde yaşadığımız şeraitin fecaatini gösteren belîğ bir misaldir. Milletın kendi kuvvetiyle hâkimiyet ve saltanatı ele alması bu tahammül-fersa vaziyete nihayet verdiğiinden, bundan sonra ilmî ve iktisadî inkişaf vadisinde, diğеr milletlerle bir safta yürüyeceğımızden ümitvarız. Elimizden geldiği kadar açık bir lisan ile ve daima esas metne

³ [1] Système Nationale: Économie Politique. Frie. Lizst. Sayfa: 402

sadık kalmaya çalışarak, İştirakiyûn Beyannamesi'ni Türkçe'ye tercüme etmekle bu ümniyenin husulüne naçizane bir hizmette bulunduğumuz kanaatindeyiz.

Yazıldığı zamanın hadisatını ve fırka münazaalarını akseden pek mahdut noktaları istisna edilecek olursa, üzerine yığılan seneler bu beyannameyi ne eskitmiş ne de ihtiyarlatmıştır. İhtiva ettiği esasat, ana hatlarında bugün için de kabil-i tatbiktir. Sermayedar cemiyetinin tezatlarını ve onlardan mütemadiyen tahaddüs eden içtimaî mesaili ve proletarya hareketlerini bu kitabın nuru ile aydınlatmak elan kabil olmaktadır. İştirakiyûn Beyannamesi inkılâp rehberlerinin elinde bir anahtar vazifesi görmektedir. Türk işçilerinin, onu, alelade bir eser gibi okumayıp, her cümlesi üzerinde derin derin düşünmeleri; ve bir dua kitabı gibi daima ceplerinde taşımaları ve sınıfi hareketlerini oradaki hakayika göre tanzim etmeleri temenni olunur.

Doktor

Şefik Hüsnü

Metin

1- Bir hayalet, komünizm hayaleti Avrupa'yı büyülemiştir... İhtiyar Avrupa'nın bütün iktidar makamları, Papa ve Çar, Metternich ve Guizot, Fransız radikalleri, Almanya polisleri, bu hayaleti kuşatıp sıkıştırmak için bir mukaddes ehl-i salîb tertibiyle ittihat ettiler.

İktidardaki muhasımları tarafından komünist diye itham edilmemiş; komünizm ithamını muhtell-i namus bir alamet gibi, aynı zamanda daha terakkiper ver muhalefet ricaline ve muhasımları olan mürteci partilere karşı tevcih etmemiş bir muhalefet partisi zikredilsin.

Bundan bir muzaaf ders çıkarmak lazımdır.

Evvela şu ki bugünden, komünizm bütün Avrupa devletleri tarafından bir kuvvet diye kabul ediliyor.

Saniyen nokta-i nazarlarını, gayelerini, temayüllerini açıktan açığa bütün dünyanın gözü önünde şerh etmek, komünist hayaletinin çocukça masalına mukabil, partinin resmî beyannameyi koymak zamanı komünistler için tamamen hulul etmiştir. Muhtelif milletlere mensup partiler Londra'da bi'l-içtima, atideki beyannameyi kaleme aldılar ve bu beyanname İngiliz, Fransız, Alman, İtalyan ve Flaman ve Danimarka lisanlarında intişar ediyor.

1

Burjuva ve Proleter

2- Bugüne kadar insan cemiyetinin bütün tarihi, sınıfların kavgaları tarihidir.

Serbest insan ve esir, havas ve avam, asil ve memluk, usta ve çırak, bir kelime ile ezenler ve ezilenler, nihayet bulmaz bir münazaada birbirine karşı göğüs gererek bazen el altından, bazen açıktan açığa fasilasız bir mücadeleyi devam ettirdiler. Bu mücadele bazen bütün cemiyetin inkılâbî bir tarzda karmakarışık olmasıyla, bazen de karşı karşıya gelen iki sınıfın mahvı ile neticelenirdi.

Zamanımıza tekaddüm eden tarihî devirlerde, hemen her tarafta görürüz ki cemiyet müteferrik sınıfların muhtelit bir teşkilatını arz eder. Ve her yerde mütenevvi içtimaî meratibin teşrifatını

buluruz. Böylece Eski Roma'da ayan, şövalyeler, avam, esirler; kurûn-ı vustâda derebeyler, etbâi, ustalar, çıraklar, köleler; ve hemen bütün bu sınıfların bir hususî teşrifatı vardı.

3- Hazır cemiyet – derebeylik cemiyetinin devrilmesinden doğan burjuva cemiyeti – sınıf ziddiyetlerini ilga etmedi. O ancak evvelkilerin yerine yeni sınıflar, yeni zulüm ihtimalleri, yeni mücadele şekilleri ikame etti.

Devrimiz, burjuvazya devri, hiç değilse bir vasf-ı mümeyyize maliktir. O, sınıf ziddiyetlerini basitleştirdi. Gittikçe, bütün cemiyet, iki muhasım cepheye, doğrudan doğruya muhalif iki sınıfa, burjuvazya ile proletaryaya ayrılıyor.

Kurûn-ı vustâ köleleri, ilk nahiyelerin burjuvalarını doğurdular. Bu nahije burjuvazyasından, asrî burjuvazyanın ilk tohumları inkişaf ettiler.

Amerika'nın keşfi, Afrika'nın etrafında dâiren-mâdâr seyr ü sefer, yükselen burjuvazyaya yeni bir zemin temin ettiler. Şarkî Hindistan ve Çin pazarı, Amerika'nın müstemleke haline kalbı, müstemlekelerle ticarî mübadelat, mübadele vesaitinin ve umumiyet üzere emtianın tenevvüü; buharlı seyr-i sefaini ve sanayii, o zamana kadar görülmemiş bir terakkiye mazhar kıldılar. Ve aynı zamanda yıkılan derebeylik cemiyetinin kalb-gâhında mevcut inkılapçı unsurun büyümesini tesri ettiler.

4- Bundan beri, yeni pazarlar açıldığı nispette artan ihtiyaçlara, derebeylik veya lonca şeklinde sınaî işletme artık elvermiyordu. İmalathane onun yerine geçti. Ustalar, mutavassıt sınaî sınıf tarafından bir kenara atıldılar. Ve muhtelif esnaf cemiyetleri arasında vuku bulan taksim-i âmal yerine, atölye içindeki taksim-i âmal kaim oldu.

Lakin pazarların tevessüü, ihtiyaçların artması tevakkufsuz devam etti. Kifayet etmemek sırası nihayet imalathaneye geldi. Sınaî istihsali de, su buharı ve makinecilik inkılap ettirdi. İmalathane, yerini asrî büyük sanayie bıraktı. Sanayi küçük burjuvazyası, yerini, sanayi milyonerlerine, hakiki sanayi orduları reislerine, asrî burjuvalara terk etti.

Amerika'nın keşfi dünya pazarını mümkün kılmıştı: büyük sanayi, onu tahakkuk ettirdi. Dünya pazarı; ticaret, seyr-i sefain ve karayolları için azîm bir inkişaf sebebi teşkil etti; öyle bir inkişaf ki onun da aksi tesiriyle sanayi büyüyordu ve sanayi, ticaretin, seyr-i sefainin, demiryollarının her yeni ittisâi, burjuvazyanın ileriye bir yeni hatvesini kaydediyordu. O, bu suretle sermayelerini daha ziyade artırıyor, derebeyliğin bakayası ve mirası olan diğer içtimaî sınıfların heyet-i mecmuasını daha gerilere tard ediyordu.

5- Böylece, asrî burjuvazya; uzun bir inkişafın, istihal usulünde ve nakil vasıtalarında bütün bir silsile-i inkılabatın mahsulü olarak arz-ı vücud etmektedir.

Yükselmesinin her bir müteakip kademesinde burjuvazya, aynı cesamette bir siyasî terakki vücuda getirmiştir. Derebeylik ashab-ı timarının tahakkümü altında ezilen bir sınıf; nahiyelerde sahib-i iktidar ve müstakil bir cemiyet; burada müstakil beledî cumhuriyet! Ötede, vergilere ve angaryaya tabi üçüncü kuvvet; sonra imalathane devri gelince aristokrat hükümdarlıkta olduğu kadar mutlak hükümdarlıkta da – asaletle muvazene husule getiren bir dârâ; ne şekilde olursa olsunlar, tekmil hükümdarlıkların temel taşı ve başlıca esası iken... burjuvazyaya, büyük sanayi ve cihan-şumul pazarın tesisi, hakk-ı feth olarak asrî temsilî devlette tekmil hakimiyet-

i siyasiyeyi teslim etti. Asrî hükümet iktidarı, bütün burjuva sınıfının müşterek menfaatlerini tanzim ve idare eden bir heyet-i murahhasadan başka bir şey değildir.

6- Tarihte burjuvazyanın rolü, her şeyden evvel inkılapcûyâne bir rol idi. Burjuvazya iktidara vaz'-ı yed ettiği her yerde, içtimaî maişetin bütün pederane ve şairane

derebeylik şartlarını tahrip etti. Her adamı, doğuş icabı mâ-fevkinde bulunan insanlara rabt eden derebeyliğin karışık ve mütenevvi rabitalarını merhametsizce kırdı. Hissiyat ile hiçbir alakası olmayan çırpıplak menfaatten ve bervech-i peşin tediyeinin zarurî icabatından gayrı bir rabitanın insanlar arasında devam etmesini arzu etmedi.

Dindarane heyecanların, asilane hamlelerin, burjuva hassasiyetinin, kudsî zerrelerini, hesabî hodbinliğin soğuk mevceleri içinde boğdu. Şahs-ı beşerin haysiyetini, mübadele kıymeti şeklinde nakde tahvil etti. Ve o kadar hararet ve heyecanlarla takip edilmiş ve o kadar pahalıya mal olmuş, bütün hürriyetler yerine, yalnız olarak, ruhsuz muamelat-ı ticariye hürriyetini tesis etti. Hulasa din ve siyasetin aldatıcı kostümü altında tebdil-i kıyafet etmiş istismar yerine, açıktan açığa, hayasızca, doğrudan doğruya dürüşthane bir tarzda yapılan istismarı ikame etti.

Burjuvazya o zamana kadar dindarane bir hiss-i riayetle, hürmet ve takdir edilen beşerî faaliyetlere müteallik vazifelerin cümlesini, zâhirî yıldızlarından tecrit etti. Tabibi, hukukşinası, rahibi, şairi, âlimi kendi tabiiyetinde ecîrlere haline getirdi.

Burjuvazya, izdivacın medar-ı iftihar olan, heyecan ve hassasiyet nikabını yırttı ve artık izdivaç rabitası bir para işinden başka bir şey olmuyordu.

Burjuvazya, kurûn-ı vustâda irticam hayran olduğu vahşiyane kuvvetle intişarın, nasıl pek mantıkî bir tarzda en menfur bir tembelliğe müncer olduğunu, açıktan açığa ispat etti. Kendisinden evvel kimsenin gösteremediği bir tarzda, insan faaliyetinin nelere kadir olduğunu gösterdi. Mısır ehamlarından, Roma köprülerinden ve Gotik katedrallerinden daha pek başka, muhayyirü'l-ukul şeyler vücuda getirdi; ehl-i salîblere ve fütuhatlara hiç benzemeyen mücadeleler yaptı.

7- Burjuvazyanın sadece mevcudiyeti, istihsal aletlerinin – yani istihsal şeraitinin – yani içtimaî şeraitin heyet-i mecmuasının, bilâ-fasıla tahavvül ve tebeddülünü farz eder. Bilakis eski istihsal usulünün olduğu gibi idamesi, mazideki sınaî sınıfların cümlesi için, esaslı bir şart idi. Burjuva devrinin alamet-i farikası istihsalin bilâ-fasıla takallübatı, içtimaî şeraitin durmaksızın sarsılması, ebedî bir asayişsizlik ve tahrikâttir. O zamana kadar, paslar ve yosunları içinde donmuş gibi lâyetegayyer duran içtimaî rabitalar, atık ve şayan-ı hürmet fikir ve itikat mevkibleriyle beraber inkıtaa uğruyor; yeni teşkilatın rabitaları, salâbet peyda edemeden yıpranıyor. Zâdegânlığın ve istikrarın ruhunu teşkil eden her şey toz ve dumana karışıyor. Mukaddes olan her şey hürmetsizliğe maruz oluyor. Nihâye ü'n-nihâye, beşeriyetin mevcudiyetini ve beşerî münasebetleri, insanların hayale kapılmayan apaçık bir gözle tetkik etmeleri icap ediyor.

8- Mahsulatına gittikçe daha geniş pazarlar bulup açmak ihtiyacı, burjuvazya'yı bütün küre-i arz sathı üzerinde, telaş içinde koşuşup didinmeye teşvik eder. Her yere burnunu sokması, yer yerde yerleşmesi, mübadelatinin şebekelerini her tarafa girmesi icap eder.

Cihan pazarını istismar etmesi dolayısıyla, burjuvazya, tek mil memleketlerin istihsaline ve istihlâkine kozmopolit bir şekil verdi. Mürtecileri pek ziyade mükedder ederek, sanayii millî temelinden mahrum etti. Eski millî sanatlar mahvedildi. Tahriplerine her gün devam olunuyor.

Bunlar yerlerini yeni sanayie terk ediyorlar. Bu berikilerin kabulü, milletler için bir hayat memmat meselesidir. Bu sanayi sadece yerli mevadd-ı ibtidaiyeyi işlemekle iktifa etmiyor. Fakat en uzak havaliden getirilmiş mevadd-ı ibtidaiyeyi de kullanıyor.

Ve yalnız yerlinin istihlâkâtı için imal etmiyor. Fakat bütün cihan için çalışıyor. Mahallî sanayiî tatmin ettiği eski ihtiyaçlar, yerlerini; teskin ve tatmini en uzak memleket ve iklimler mahsulâtının istimaline vâbeste olan, yeni ihtiyaçlara bıraktılar. Mahallî ve millî mevcudiyetlerin asude ve sufiyane sulh ve sükûnuna melce teşkil eden eski hudut maniaları; milletler arasında sıkı ve muhtelit bir tesanüt tevlit eden mübadelatın nâ-mütenâhî ihtilatâtı muvacehesinde yıkıldılar. Bu hususta maddî istihsal, manevî istihsal hepsi birdir. Her milletin husule getirdiği fikrî âsâr, cümlesinin müşterek malı oluyor. Mahdut görüşlü, hususî eserlerin modası geçti: millî ve mahallî edebiyatların tenevvüünden bir cihan edebiyatı doğuyor.

9- İstihsal aletlerinin heyet-i mecmuasını, hârîka-nüma bir süratle mükemmelleştirmek ve gayri kabil mukayese bir derecede nakliyatı kolaylaştırmak suretleriyle, burjuvazya, en barbar iptidâî ef'âle varıncaya kadar, medeniyeti teşmil etmiştir. Mahsulâtının ehveniyeti, bütün Seddi Çin'leri yaran; ecnebiye karşı besledikleri kinde en sebatkâr olan vahşileri bile, teslim olmaya mecbur eden bir ağır topçu kuvveti mahiyetindedir. Yeryüzünde yaşayan bütün akvamı, mahvolmak tehdidi karşısında, kendisine mahsus istihsal usulünü kabule; ve medeniyet tabir olunan şeyi memleketlerine ithale – yani bizzat kendilerini de burjuvalaşmaya icbar eder. Bir kelime ile kendi tasavvuruna müşabih bir dünya imal eder.

-Bitmedi-

İnsaniyet ve Terbiye

“Toprak vatanım, nev-i beşer milletim... İnsan

İnsan olur ancak bunu iz’anla inandım.

-Nev-i beşer birbirinin kardeşi, hülya

Olsun, ben o hülyaya da bin canla inandım.”

– Tefvik Fikret –

İnsaniyet “manevî mefkûre”mizin ilk ufku, ilk merhalesidir! İnsan tarihinin, en sağlam ve en ciddi felsefe görüşü bu noktayı “temel” kabul etmiştir.

O “muhabbet” ki insanlardan bütün kâinata, böceklerden yapraklara kadar genişliyor.. Bütün varlığı kucaklıyor!...

Fakat insanlar:

Ufkumuzun bittiği yerde, sanılıyor ki göklerde bitiyor. İşte, az çok bu kanaattedirler.

“Zaman” ve “mekân”ın doğurduğu ca’li hakikatlerle bunalan insanlar ve hatta diyebilirim, mütefekkirler “dar” hudutlar içinde “dar” akidelerle bütün beşeriyetin varacağı hakikî gayeye vardık zannındadırlar.

Bence millet ve milliyet esasları da işte bu “dar” bu “muhteva”sız akidelerdendir.

Oh gençler, benim geniş kalbim, benim bütün varlığı kucaklamaya kadar giden geniş gönlüm ve şuurum “bütün insanları kardeş” ve dünyayı “asl”ı bir insanların “yurd” u biliyor!. . İnsan tarihinin çizdiği bütün sade, bütün derin ve büyük ruhlar da bu “hakikat”i yaşadılar ve bu “hakikat”i söylediler!...

Hayatın hadiseleri, beğenmediğimiz, çok defa karanlık gördüğümüz hayat “muhabbet”in berrak ve yumuşak ışığı iledir ki sıcak oluyor, seviliyor, doğacak bir “sabah”a inandırıyor...

“Kan”, “kan”... Fakat insanlar biliniz ki “kan” kalbe “doğru”yu ve insanlığı göstermiyor. Akan kanlar insanlığı karartıyor.

* * *

]Her doğan nesil, yeni bir devrin sahibidir. Her nesil kendisinden evvelki nesilden “akide”ler, “itiyat”lar ve “görüş”ler alıyor.

Daha açık bir tabirle söylersek “nesil”ler “nesil”leri terbiye ediyorlar.

O halde, bugünkü, doğan, masum, benzi uçuk, kan ve ateşin, “kin” ve düşmanlığın içinde yaşayan bakir “nesl”e nasıl bir terbiye vereceğiz? Bu terbiyenin kaynağı “millet” ve “milliyet”, “intikam” düsturları mı olacak?

Ben yine bütün asil büyüklerle, manevî kahramanlarla beraber diyorum ki – Hayır!...

Genç nesil, bu masum nesil “insaniyet” mefkûresiyle büyüyecektir. Onun damarlarında bütün beşeriyetin sıcak kanı dolaşacak. Onun kalbinde “merhamet” kaynayacak. Ve gönlü Rousseau’nun dediği gibi hep diğerlerine açılacak ve akacaktır!...

“Dar” esaslara dayanan terbiyenin insanlığı ne dereceye indirdiğini, kalpleri ne kadar “taş” gibi soğuk ve ruhları mefkûresiz bıraktığını görüyoruz.

Beşerin son azîm kavgası, hodbin esaslara beraber, hodbin esaslara dayanan bugünkü medeniyetin göçtüğünü gösteriyor!...

* * *

Terbiyenin ruhlara tesirine iman edenlerdenim. Bununla beraber eğer bugünkü terbiye temelini “insaniyet” ve “muhabbet” düsturları üzerine kurmakta gecikecek olursa yine nevmid kalmam.

Çünkü, tabii bir aksülamel ve tekâmülle, kan ve et sahraları içinde dolaşan eski nesle karşı “asırların balmumundan heykeline demir pençelerini geçiren ve izlerini bırakan” – bu, Nietzsche’nin bir sözüdür – yüksek ve çelik iradeli ruhlar doğacak. Ve yeni nesli açık ve sıcak hakikate götüreceklerdir. Bu iman bir ütopi değildir.

Nihayet bugün değilse, yarın yeni terbiye “insanî terbiye” masum ruhlara hâkim olacak.

İstiyoruz ki, yaşayan biz, bugünkü nesil bu hakikati duyalım. Gençler, bütün insanların manevî mesuliyetini kalbinizde taşımanın ne olduğunu hiç duymadınız mı?”

* * *

Bugüne göre, sessiz kalan büyük hakikat, insanî hakikat, söylemek isterim ki her şeye rağmen yine ümitsiz ve meyus değildir.

O biliyor ki zaman ve bilhassa her düşünen ve duyan ruh kendisiyle beraberdir.

Küçük Çamlıca: Teşrinisani 922

Şevket Aziz

* * *

Karl Marx Türküsü

Diledik en lekesiz

Gönüllerde yatandan;

Diledik dehri yıkıp

Yeniden yaratandan

Dedik ki: işte biz de

Dağda, bağda, denizde

Senin çizdiğin izden

Geliyoruz arkandan!..

* * *

TÜSTAV

Hiçbir Yerin Hikâyeleri:

Yazan: William Morris

Tercüme Eden: Leman Sadrettin

– mabad –

Nazarlarım, onu dinlemekten pek uzakta olduğumu gösteriyordu. Anladı ve sözünü keserek nezaketle:

– Fakat görüyorum ki sizi sıktım, afedersiniz, dedi. Sizin bir yabancı olduğunuza ve İngiltere’ye oldukça uzak bir memleketten gelmiş olduğunuza eminim. Fakat sizi bu memlekete ait birçok malumat ile şaşırtmak doğru değildir. Kendi kendinize, yavaş yavaş, öğrenmeniz daha kolay olur. Mademki evvela bana rast geldiniz, yeni dünyamızı tanıtmak için, size kılavuzluk etmeme müsaade ediniz fakat hakikatte bana gayet büyük bir nezaket göstermiş olacaksınız. Çünkü burada herkes benim kadar kılavuzluk edebilir; hatta birçokları bizden daha iyidir.

Kayıkçıda tımarhane firarilerine has garabetten eser göremiyordum; sonra eğer hakikaten deli ise ondan kurtulmanın pek kolay olduğunu düşündüm ve

– Teklifinize teşekkür ederim, dedim; fakat, kabul etmek biraz güç. Ancak...

Ancak arzu ettiğiniz ücreti alır iseniz diyecektim; fakat tımarhane firarisinin canını sıkmaktan korktuğum için sözlerimi değiştirek:

– Sizi vazifenizden... Ve yahut eğlenizden uzaklaştırmak istemem, dedim.

– O, bununla meşgul olmayınız, ben bu vesile ile bugün yerime kayıkcılık etmek isteyen bir arkadaşına sandalımı terk edeceğim, arkadaşım Yorkshire’da dokumacıdır. Siz de bilirsiniz ki bu vazife açık havada görülmez; kendisi benim en samimi dostlarımdan biri olduğu için, geçenlerde bana geldi ve benden açık havada görülecek bir iş istedi. Eğer bu işi muvafık bir tarzda yapacağımdan emin iseniz, rica ederim beni kılavuzluğa kabul ediniz. Ve hemen ilave etti:

– Amon’da, bazı sevdiğim dostlarıma hasatta kendilerine gideceğime söz vermiştim; fakat onlar ancak bir haftaya kadar hazırlanabilirler; hem o zaman siz de benimle beraber gelir, Yorkshire’da gördüğünüz şeyleri not eder; hem de gayet iyi insanlar ile tanışmış olursunuz.

Herçibâdâbâd teşekkür etmeye mecbur oldum. O telaşla:

– Şu halde karar verildi, dedi. Şimdi dostumu çağırayım; o da sizin gibi misafirhanede oturuyor. Eğer daha uykudan uyanmamış ise, böyle güzel bir yaz sabahında mutlaka kalkması lazımdır.

Bunun üzerine, belinden, gümüşten küçük bir av borusu çıkardı. Sert fakat ahenkli bir tarzda iki üç defa öttürdü. Aynı zamanda, benim eski evimin yerinde inşa edilmiş olan büyük bir evden (bundan, daha sonraları bahsedeceğim) başka bir delikanlı çıktı. Ve müsterihane bize doğru ilerlemeye başladı.

Çehresi o kadar yakışıklı değildi. Vücudu da sandalcı arkadaşım kadar kuvvetli, gürbüz görünmüyordu. Saçları kum renginde idi. Çehresi biraz sarı görünüyordu; fakat simasında,

arkadaşında nazarıma çarpan, aynı mesut ve samimi ifade vardı. Tebessüm ederek bize doğru yaklaştıkça:

Sandalcının deliliği hakkındaki düşünceleri terk etmek lazım geldiğini anladım. Elbisesi arkadaşımınki gibi biçilmiş idi. Yalnız rengi biraz daha açıktı. Üstüne giydiği gömlek açık yeşil idi. Göğsüne parlak yıldızlı bir dal işlenmişti. Kemerini gümüş tellerden örülmüştü.

Beni gayet büyük bir nezaketle selamladıktan sonra, arkadaşına gülerek,

– Bakalım, Dick, dedi. Bu sabah ne haber var? Artık işime, daha doğrusu işine başlayacak mıyım? Bu gece rüyamda seninle Amon'da balık avına çıktığımızı gördüm.

Sandalcım:

– Evet, Bob, dedi. Şimdi sandala binip yerimi işgal edeceksiniz. Eğer iş gücü gelir ise, şurada, pek yakında oturan George Bightling vardır, kendisine bir iş arıyor. Onu yanına alırsın, işte bir ecnebi ki, memleketimizde kendisine yol göstermek için, beni kabul etmek nezaketinde bulundu. Tabii bu fırsatı kaçıramam. Haydi, hemen sandala bininiz, ne olsa, uzun müddet kayıçılık edeceksiniz. Çünkü birkaç güne kadar hasat için buğday tarlalarına gideceğim.

Yeni gelen genç, memnuniyetinden ellerini ovuşturarak, bana döndü ve

– Arkadaş, dedi, sizin de, arkadaşım Dick'in de talihiniz varmış. Bugün hepimiz iyi vakit geçireceğiz. Fakat ikiniz de, hemen benimle beraber eve gelip, kahvaltı etmelisiniz. Sonra eğlenceler arasında unutulur. Zanneder isem siz bu gece, ben uykuya kalktıktan sonra misafirhaneye geldiniz? Hiçbir işe yaramayacak olan uzun tafsilatlardan çekinerek, yalnız başımı salladım. Çünkü kendim de ne olduğumu bilmiyordum. Her üçümüz de misafirhanenin kapısına doğru ilerledik.

– Misafirhane ve Kahvaltı –

Eski ikametgâhımın bulunduğu mevkiye inşa edilmiş olan yukarıda bahsettiğim misafirhane binasını iyice tetkik edebilmek için, arkadaşlarımla arkasında kalmıştım.

Bu uzunluğuna yapılmış, düz cephele bir bina idi. Pencerele uzun ve küçük küçük camlarla çerçevelenmiş idi. Gayet zarif bir surette inşa edilmiş olan bu ev, yalnız kırmızı tuğladan yapılmıştı. Damı kurşundan idi; pencerelerin üst kısmı, devrimizin hiçbir eserinde meşhudumuz olmayan, bir intizam ve kudretle vücuda getirilmiş, kabartmalar, çehre şekilleri ile tezyin edilmişti. Çehre şekillerine aşına çıktım. Onlar tanıdığım insanlara aitti. Bütün bunları bir lahzada nazar-ı tetkikten geçirmiştim: Şimdi içeride, bir salonda bulunuyorduk; zemin mermer mozaiklerle döşenmişti, tavan renkli oymalarla müzeyyen idi. Şehir tarafına gelen kısımda pencere yoktu. Fakat birçok odalara giden yüksek kemerler vardı, bu kemerlerden birinin arkasında bir bahçe, biraz ötede, içerideki kabartmalara müşabih bir tarzda tezyin edilmiş geniş bir duvar nazara çarpıyordu: Burada her şey zarif ve metin bir tarzda yapılmıştı; pek büyük değildi; fakat içinde insan, büyük bir ferahlık ve büyük bir hürriyet hissediyordu.

Misafir salonu olduğu anlaşılan, bu sevimli yerde, üç genç kadın dolaşıyordu.

Bu heyecanlı ve garip sabahta, tesadüf ettiğim ilk kadın oldukları için, kendilerine tabii büyük bir merakla bakıyordum. Onları, bahçeler, kabartmalar, evler kadar güzel buldum. Aynı zamanda elbiselerini de gözden geçiriyordum: Gayet zarif bir kumaştan basit birer fistan

giymişlerdi. Üzerlerinde moda namına yapılan fazlalıklardan eser yoktu, zamanımız kadınlarında nazara çarpan kuklalıktan çok uzaktılar. Tam bir kadın gibi giyinmişler idi.

Elbiseleri az çok eski devirlerin ve on dördüncü asrın en basit biçimlerini andırıyordu. Fakat her ikisinin de taklidi olmaktan çok uzaktı. Kumaşlar mevsime münasip bir surette, ince ve güzel renklerde idi. Kadınların kendilerine gelince, çehrelerinde öyle sevimli bir ifade, sıhhatli ve kuvvetli olduğu yek nazarda anlaşılan vücutlarının teşekkülünde öyle bir tenasüb ve güzellik vardı ki, insan onlara bakmaktan büyük bir zevk duyuyordu.

Her üçü de sevimli idi. Fakat bir tanesi kusursuz bir güzelliğe malikti.

Pek neşeli bir halde kemal-i serbestî ile bize doğru ilerlediler. Ve uzun seyahatlerden avdet etmiş bir dost gibi elimi şiddetle, uzun uzun sıktılar. Mamafih elbiseme dikkatle bakmaktan kendilerini menedemediler; ben geceki elbisemi taşıyordum. Gayet şık bir surette giyinmiş idim.

Dokumacı Robert, onlara birkaç kelime fısıldadı: Kadınlar bize kahvaltı hazırlamak için gidip gelmeye başladılar, sonra ellerimizden tutarak salonun en güzel bir yerinde hazırlanmış olan masanın başına götürdüler: Biz oturduktan sonra aralarından biri süratle, biraz evvel bahsetmiş olduğum odalardan birine girdi.

– bitmedi –

Dünya öküzün boynuzunda veya muallaktadır, diyenler amelenin omuzuna dikkat etmemişlerdir. Çünkü, dünya bütün sıkletiyle işçilerin omuzundadır.

*

Bugünkü içtimaî teşkilatta fabrika bir kozaya benzer; ipek böceğinin, yaptığı koza içinde kavrulması gibi, ameleler de kendi elleriyle yaptıkları fabrikalarda kavrulurlar. İkisinin de canları bahasına istihsal ettiklerini, burjuva pençesi gasp eder.

*

İnsanlar beynindeki bütün mücadelatın saiki menfaat-i şahsiyedir. Menfaat-i şahsiye, mülkiyet-i şahsiye ile kaimdir. Mülkiyet-i şahsiye, mülkiyet-i ammeye tahvil olunduğu gün insanlar birbirini yemekten kurtulmuş olurlar.

*

Ameleye nazaran maden ocaklarının hakiki ismi, “maişet mezarı”dır.

*

Sadaka ve iane; zenginlerin gasp ettikleri proletarya hakkından, tekrar hayrat namıyla iade ettikleri bir mikdar-ı kalildir.

*

Zulüm binası ne kadar yüksek ve haşmetli olursa, hak zelzelesinin sadmesiyle o kadar büyük gulgule ve tarraka ile yıkılır...

*

– Saray neye derler?

– Halkın kanıyla harcı yoğrulan, kemikleriyle duvarları yapılan, derisiyle salonları tefriş edilen, iniltisiyle raksları tertip olunan herhangi binaya saray derler.

*

Patronların, iş saatlerinin tenzili aleyhinde ısrar etmelerindeki gaye, tezyid-i istihsalden ziyade, amele için toplanmaya, anlaşmaya, hatta düşünmeye vakit bırakmamaktır.

*

Proletarya esaretini idame ettiren şuursuz proletaryadır; kapitalistler esaret zincirini bizzat ameleye imal ettirirler...

Hemşinli

Dâhilî ve Haricî Suun:

İtilaf Sansürünün İlgası

Fikir, tabii bir tarzda inkişaf etmek için, her türlü kayıttan azade olarak ifade ve beyan edilebilmelidir. Sayısız nesillerden beri tedricen tekâmül eden dimağın hüceyrâtında tekâsüf etmiş intibaatın, bu veya şu tarzda tesadüm ve iştiraki sayesinde vücut bulan fikir, beşeriyetin terakkisi amillerinden en mühimdir. Bu hakikat idrak edilirse, insanların bu manevî ve mücerret faaliyetini, herhangi bir inzibat altına vazetmekteki mazarrat kolayca anlaşılır. Bir kere düşünülün! Cemiyet münasebetlerinin mucip olduğu keşmekeşler içinde, envai haricî tesirattan vikaye mecburiyetinde bulunduğu düşüncelerine kâfi bir vuzuh ve safiyet temin etmekte güçlük çeken muharrir; bir de sansür denilen fikir zaptiyesinin müdahalesine maruz kalırsa, fikrî emeklerinin mahsulü olan eser, ne kadar sakat ve malul olmak lazım gelir.

Fakat İtilaf sansürü, fikrî faaliyet için bundan da daha tahammül-fersa bir engel teşkil ediyordu. Zira vazedilen tahdidat yalnız bazı muayyen mesaile müteallik fikirler için değildi. İtilaf devletlerinden her birinin, ayrı ayrı, bilhassa mevzubahis edilmesine tahammül edemediği mevzular vardı. Sansür azasından birinin intişarında mahzur görmediği bir makale veya fıkranın geçmesine bazen diğer biri katiyen mümanaat ederdi. Bu şerait altında muharririn yazısını hazırlarken, yalnız ne gibi nukata temastan ictinap etmesi icap ettiğini tahattur etmesi kifayet etmezdi. Aynı zamanda, düvel-i muhtelif mümessillerinin, tesbit ettiği nokta-i nazarı, hazmedip edemeyeceklerini de teemmül etmesi icap ederdi. Bunun ne feci bir vaziyet ihdas ettiğini, ancak yazı ile iştigali olanlar takdir edebilirler.

Esasen biz sansürün istihdaf edilen maksadı da teminden uzak bulunduğu kanaatindeyiz. Çünkü halka işaa edilmemesi matlub olan havadisler ve fikirler, muhtelif gizli yollardan, rumuzlu ifadelerle, ekseriya her türlü memnuiyete rağmen yine karilerin nazar-ı ittilama vasıl olmaktadır.

Fikirlerin tam bir serbestîye malik olması lüzumuna kani olmakla beraber, iktidar makamında olanların, matbuatın serbestîsini bazen zecrî tedbirlerle tahdit etmek ıztırarında kaldıklarını da biliyoruz. Fakat bu hususta en iyi tedbir sansür olduğunu zannetmiyoruz. Hiç şüphesiz, sansür vazedileceğine, bir muvakkat nizamname ile – muhalif harekette bulunanlar gayet ağır cezalara maruz kılınarak – muayyen bazı mesaile temas etmek menedilse, maksat daha basit ve emin bir şekilde elde edilmiş olur.

Millî sansüre avdetin bir iyilik olduğunu kayd ile, pek yakın bir atide, içinde bulunduğumuz şu nazik vaziyetten, millî amalimize muvafık bir tarzda çıkmak suretiyle, kalemlerimizin hakiki hürriyete kavuşmasını temenni ederiz.

İngiltere İntihabatı

Yavaş yavaş muhtelif memleketlerde, siyasî vaziyet ve içtimaî kuvvetlerin muvazenesi, eski ihtilatatından kurtulmaktadır. Cihan Harbi'ne kadar, siyaset sahasında amele partileri, kabil-i ihmal bir kemiyet gibi telakki edildiğinden, burjuvazyanın sınaî, malî, ticarî, ziraî muhtelif zümreleri, her biri ayrı bir fırka vasıtasıyla, iktidar makamını, parlamenter usuller dâhilinde elde etmek için, kendi aralarında bî-iman mücadelelerde bulunurlardı.

Fakat mütarekeyi takip eden seneler zarfında beynelmilel proletarya hareketinin kesb ettiği şiddet, Rusya'da amele hâkimiyetinin, bütün hücumlara rağmen katî bir tarzda teessüsü ve bunun cihan-şümül tesiri, cihan burjuvazyasına, bütün kuvvetlerini bir araya toplayıp, içtimaî inkılâp amillerine karşı bir cepheden mukavemet ve hücum etmek ihtiyacını hissettirdi.

Bu suretle Avrupa'nın muhtelif memleketlerinde burjuva blokları, millî ittihatlar teşekkül etti. Mesela Fransa'da, 1919 intihabatında, o zamana kadar aralarında büyük bir kin ve nefret cari olan kraliyet ve imparatorluk taraftarlarıyla cumhuriyet-perverler, Sosyalist Partisi'ne karşı, müttehit bir liste ile müntehiplerin huzuruna çıktılar, ahiren İtalya'da, bütün burjuva partileri, yine sosyalizm cereyanlarına karşı, kanunla kendini mukayyed addetmeyen faşizm bayrağı altında tecemmu ettiler.

İngiltere intihabatı da aynı temayülatı irae etmektedir. İngiliz müntehipleri, beynelmilel münasebatın, Arap saçığı gibi karışık bir hale gelmesinden hemen münhasıran mesul olan Lloyd George liberallerini ve yeni vaziyetin icabatını idrak edemeyen Mösyö Asquith'in müstakil liberallerini mahkûm ettiler. İngiltere'de burjuva partileri ittifak etmemişse de, liberaller, intihap neticesi o kadar derin bir zaafa duçar olmuşlardır ki, parlamento sahasında müessir bir rol oynamalarına imkân kalmamıştır.

İntihabat Avam Kamarası'na büyük bir muhafazakâr ekseriyetiyle gayet mühim bir amele ekalliyeti göndermiştir. Amele mebuslarının adedi sabık meclistekinin iki mislinden fazla ve iki liberal fırkasının yekûnundan daha büyüktür. Labor Parti'nin 143 azası gayet mütecanis bir küll teşkil etmektedir. İdaresi kendilerine teveccüh eden muhalefet vadisinde, proletarya nokta-i nazarından hükümeti sıkı bir murakabe altında tutacakları tabiidir. Ve bu, umumî sulh için bir zıman addedilebilir.

İşçi Cemiyetlerinin Vaziyeti

Geçen sayımızda hükümet-i zailenin işçi dernek ve cemiyetlerini ne feci bir vaziyete ilka ettiğini mevzubahis etmiştik. Halkçı inkılâbını yapan millî hükümetin İstanbul'da teessüsüyle beraber, o karakuşî kararların hükümden derhal sakıt olmasına ve amele hareketinin serbestçe inkişafı imkânının tahassuluna intizar ediyorduk. Maatteessüf, elan cari olan kırtasiyecilik, hükümet-i hazıranın ameleye karşı teveccühkâr siyaseti malum olduğu halde, yapılan teşebbüslerin muvaffakiyetle neticelenmesine mani olmuştur. Temenni ederiz ki, halk hükümeti halkçı olduğunu bilfiil gösterir, şuurlu işçileri daha uzun müddet intizara mahkûm etmeyerek, teşkilatların etrafında serbestçe çalışmalarını mümkün kılar.

İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi'nin Büyük Millet Meclisi'ne çektiği telgraf ile bi'l-mukabele aldığı cevabı, bervech-i ati naklediyoruz:

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne

İstanbul'un şuurlu işçileri, Türk işçi ve köylü ordularının, bütün cihan proletaryasının müzaheretleriyle, cihan emperyalizmine karşı kazandıkları zaferi kalplerinden alkışlamışlardır. Zaferi müteakip tufeyliler ve zalimler saltanatı yerine millet saltanatını ikame suretiyle yapılan siyasî inkılâp onları daha derinden sevindirdi. Bu münasebetle İstanbul münevverleri arasında müşahede edilen irticaî vaziyeti nefretle takbih; terakki yolunda yapılacak mücadelede teknil emekçi sınıfının inkılâpçılarla sonuna kadar beraber olacağını temin; ve yakın bir atide işçi ve çiftçilerimizi hakiki kurtuluşa mazhar edecek yegâne çare olan müşterek istihsal ve mülkiyete

müstenit içtimaî inkılâbın husul bulacağını kaviyen ümit ettiğimizi arz ile milletvekillerini tebrik ederiz.

Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi namına

Doktor

Şefik Hüsnü

Dersaadet İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi

Doktor Şefik Hüsnü Bey'e

Saltanat-ı şahsiyenin ilgasıyla hukuk-ı hükümranînin uhde-i millette istikrarı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde tecellisini tespit eden kararın ilanı vesilesiyle mevrud telgrafnameniz heyet-i umumiyyeye arz edildi. Milletın rah-ı terakkide hiçbir mâniaya tesadüf etmeksizin yürümesini istihdaf eden ve bunu kâfil bulunan hâkimiyet-i milliyenin tebrikinden dolayı teşekkür olunur efendim.

18 ve 19 Teşrinisani 338

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reis-i Sanisi

Adnan

Bazı Rakamlar

Emin bir membadan aldığımız malumata göre, Osmanlı Düyun-ı Umumiye İdaresi'nin senevî tediye ettiği faiz ve amortisman yekûnu, takriben beş milyon lirayı bulmaktadır. Hâlbuki bu beş milyon liranın tediyesini temin için, suret-i mahsusada, tesis edilmiş olan idarenin senevî maaşat ve saire masarifi beş milyon lirayı geçmektedir. Ecnebi dainler vekillerinin mahiye tahsisatı beş bin lirayı bulmaktadır. Osmanlı dainler vekili Cavid Bey de takriben üç bin lira aylık almaktadır.

Bu malumat bizi derin derin düşündürdü. Bu malî işlerin inceliklerine pek o kadar aklımız ermezse de, bize öyle geliyor ki bir Düyun-ı Umumiye İdaresi mevcut olmayıp da, onun meşgul olduğu işler devletin vergi cibayetiyle muvazzaf devairine havale edilmiş olsa, dört milyon fazla bir iktisat yapılmış olacak ve devlet beş milyon yerine senevî dokuz milyon borç ödemiş olacaktı.

Fakat hasis menfaatler peşinde koşan mütehasıslar, bu nevi basit ve makul mütalaalara, yalnız tebessüm ederler.

Bursa'da: İthalat eşyasında tereffular, ihracat eşyasında da (yerli mahsulât) tenezzüller vukua gelmiştir. Yunan işgali zamanında perakende olarak kıyyesi 45 kuruşa satılan şeker 75-80 kuruşa, 180 kuruşa satılan petrolün tenekesi de 700 kuruşa fırlamıştır. Un, buğday ithalatı menedilmiştir. Tecemmülat eşyasının ithali pek haklı olarak keza menedilmiştir. İşgalde 15 kuruşa olan ekmek şimdi 17 kuruşa fırlamıştır. İhracat mevaddına gelince işgal sıralarında 15 kuruşa satılan kestane istirdadı müteakip 6-7 kuruşa kadar düşmüş ve bunda en ziyade ihracatın memnuiyeti icra-yı tesir eylemiştir. Zeytinyağı 60'tan, 75-80 kuruşa yükselmiştir. Koza fiyatları düşmüştür. Koza fabrikalarının bir kısmı kapanmıştır. Koza fiyatları 500-550 kuruş arasında tahavvül etmektedir. Koza fabrikalarında çalışan işçilerin yevmiyeleri işgal sıralarında

25-30 iken Şimdi 40-50 kuruşa tereffu etmiştir. Bu rakamlardan çıkan netice Şudur ki, ithalat eşyasında vuku bulan mhiŐ tereffular, yerli mahsulttan bilakis vukua gelen mhiŐ tedenniler, sinesinde binlerce proleter ve orta halli fakir halkı saklayan bu Őehirde hayatı tahfif değil, bilakis mŐklleŐtirmiŐtir, kayda Őayandır ki ithalat eşyasının nispetsiz derecede tereffuu, bu eŐyayı almak mecburiyetinde bulunan ve büyük ekseriyeti teşkil eden fakir halkı mutazarrır etmekte ve bunların boğazlarından alınan bu muazzam farklar bir avuç muhtekirin ceplerine girerek karınlarını biraz daha ŐiŐirmektedir. Yine aynı derecede ehemmiyeti haiz bir diğer cihet de müstahsil halkın sarfiyat-ı zarurialesinin fevkalade yükseltilmesine mukabil, bizzat istihsal amilleri ücretlerinin, diğer mevad fiyatlarının ihracat ve saire gibi sebeplerle düŐürülmüŐ olmasındır. Fakir halkın zararı bu cihetten de çoĐalmıŐ oluyor. Buna mukabil ise eksik olmayan muhtekirlere, bu mahsultı ucuz ucuz toplayarak, bilahare aldıkları fiyatların 2-5 misline satmak suretiyle mhiŐ bir ihtikr yapmak imkân ve firsatı verilmiŐ oluyor. Kestane fiyatlarındaki tahavl bunun en iyi misalidir. Diğer cihetten yevmiyelerde cz bir tereffu müşahede edilmekle beraber ihtiyacat-ı zarurialesinin nispet kabul etmeyecek kadar dnunda bulunmakta ve Şüphesiz iŐçiler mhiŐ bir sefalet içinde yüzmektedirler. Bu her türlü teşkilat ve sınıf Őuurundan mahrum, Őehirler proletaryasının patronlar tarafından muazzam bir soyguna tabi bulduklarını göstermek itibarıyla da Şayan-ı dikkattir.

* * *

Aydınlık Kllyatı

Heyet-i tahririyemizin Aydınlık'ta, KurtuluŐ'ta ve muhtelif yevm gazetelerde sosyalizm ve işçi hareketi hakkında intişar edip bir (kl) teşkil eden makalelerini Aydınlık Kllyatı namı altında pek nefis bir surette tabettirdik. Marksizm sahasında lisanımızda yazılmış bu yegâne tetkiki eserleri bütün karilerimize tavsiye ederiz. Hariçten vuku bulacak sipariŐat idarehanemiz namına yapılmalıdır.

<u>Numara</u>	<u>Yazan</u>	<u>Fiyat</u>
1- Sermayedar Nizam-ı İtimasi	A. Cevdet	10 kuruş
2- Burjuva Demokrasisi ve Sosyalizm	Sadrettin Celal	2,5 kuruş
3- Sosyalizm ve Tekml	Sadrettin Celal	10 kuruş
4- İŞ creti ve İŐsizlik Buhranı	A. Cevdet	2,5 kuruş
5- Sendika Meseleleri	Sadrettin Celal	5 kuruş
6 - Türkiye ve İçtimaî İnkılap	Doktor Şefik Hüsnü	10 kuruş
7 - İçtimaî Mesele ve Islahatılar	Sadrettin Celal	2,5 kuruş

Aydınlık abonelerine: Onuncu sayı ile hitam bulan abonelerini henüz tecdit ettirmeyen karilerimize bu nshamızı da gönderiyoruz. Yüz kuruŐtan ibaret olan abone borçlarını tediye de istical etmelerini rica ederiz.

Evkaf Matbaası Mdr-i Mesul: Sadrettin Celal